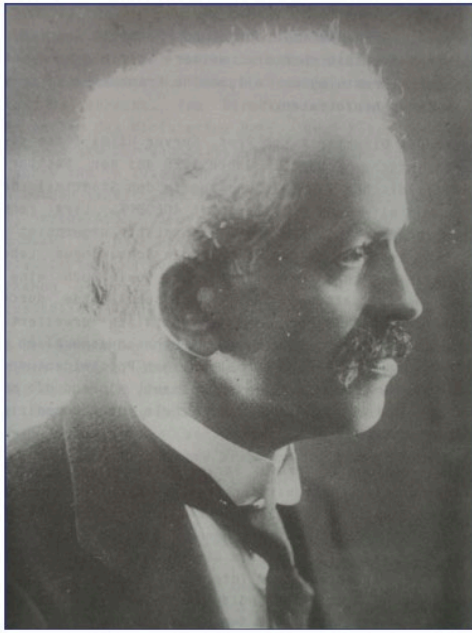

Halit Şazi Kösemihal (15 Ocak 1869 - 26 Mart 1921)

Prof.Dr. Ahmet EFEOĞLU

Mehmed Halit Şazi Bey 15 Ocak 1869'da Kalenderhane, Vezneciler, İstanbul'da doğmuştur.¹ Babası Bulgaristan'ın Samakov kasabasından İstanbul'a göç eden Gazi Kösemihal oğullarından Mabeyn Kâtibi **Şazi Bey**'dir.² Annesi Mısır Vekili Hacı **Süleyman Ağanın** torunu, eski adliye Mektupçusu **Hâtemi Efendinin** kızı **Nafia Hanım**dır. Anne tarafından **Server Hilmi Büyükkaksoy**'un akrabası, **Ziya Cemal Büyükkaksoy**'un babasının kuzenidir.³

Halit Şazi 1916 yılları.
Barlas HU. Nurettin Şazi Kösemihal. İstanbul Matbaası, 1963.

İlk öğrenimini Beylerbeyi İptidaisi ve Beyazıt'daki Şimşekhane ilkokullarda tamamlamış ve 1879'da 10 yaşında iken Galatasaray Lisesine (Mekteb-i Sultani) başlamıştır. 1888'de Galatasaray Lisesi'nin son sınıfındayken sınavla Askeri Tıp Okulu'na (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane) girmiştir. Tıbbiyeyi 7 Temmuz 1894'de pekiyi derece ile bitirmiş ve yüzbaşı rütbesiyle doktorluğa başlamıştır.⁴

Lise öğrenimi sırasında resim, müzik, demircilik, makinacılık ve marangozlukla da ilgilenmeye başlamıştır. Devrinin motor-makine yeniliklerini Avrupadan getirttiği kitaplardan takip etmiş, evinde kurduğu atölyede kendi tasarladığı ve çizdiği motorların model, tesviye ve tornasını da yaparak bunları törenle çalıştırmıştır. Hem oturduğu köşkünün hem de bahçesindeki çiçek serasının kalorifer tesisatını kendisi yapmıştır.⁵

Boş zamanlarında müzik ve resimle de ilgilenen **Halit Şazi** kanun ve kemani iyi çalardı. Yaptığı yağlıboya tabloların bir kısmı oğlu Profesör **Nurettin Şazi Kösemihal** tarafından Tıp Tarihi Enstitüsüne verilmiştir. Otuz kadar tablo ise çocuklarındadır.⁶

Halit Şazi'nin aile dostu olan **Sâmiha Ayverdi**, onun sanatsal yönünü şöyle ifade eder: "... *Hâlit Şazi Bey ortanın üstünde bir ressamdı da. Ama biz çocukları, yağlıboya tablolarından ziyade Erenköy'deki köşkün kendi elinden çıkmış olan tavan, duvar ve kapı nakışları daha meşgul eder, daha oyalardı. Zira her birinin birer çiçek bahçesinden farkı yoktu...*" "*Halit Şazi Bey orta derecede*

¹ **Etker Ş.** Dr. *Gazimihalzade M. Halit Şazi Bey'in özgeçmişi*. Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-1, 2008. s 201-204.

² **Barlas HU.** *Nurettin Şazi Kösemihal*. İstanbul Matbaası, 1963. s 9.

³ **Büyükkaksoy ZC.** AGE s 32.

⁴ AGE s 32-33.

⁵ **Ayverdi S.** *Abide Şahsiyetler*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976. s 189. **Barlas HU.** AGE. s 9, 10.

⁶ **Barlas HU.** AGE s 9.

mûsikişinasdı da. Keman çalar, çaldığı da zevkle dinlenirdi...’’⁷

24 Kasım 1895’de Askeri Tıp Mektebi müze (laboratuvar) müdürlüğüne, 5 Şubat 1897’de ilâve memuriyet olarak Daha sonra **Cemil Paşa**’nın başında bulunduğu Askeri Tıp Okulu Ameliyat-ı Cerrahiye muallim muavinliğine (Bu günkü doçentliğe eşdeğer) atanmıştır.⁸

24 Nisan 1897’de Yunan Savaşı başlayınca askerlik görevine çağırılmış ve Alasonya’ya (Yunanistan’da bir kasaba) gönderilmiştir. 13 Kasım 1898’de sol kolağalığına (yüzbaşı ile binbaşı arası bir rütbe), 28 Kasım 1902’de sağ kolağalığına terfi etmiştir. Burada hastalanınca geri dönmüştür.

Halit Şazi Dişçi Mektebi kliniğinde hasta bakarken.
Büyükaksoy ZC. *Türk Dişhekimliği Tarihi*. Türk Diştabipleri Cemiyeti Albümü, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul, 1951. s 439.

Halit Şazi muayenehanesinde diş çekimi yapıyor.
Büyükaksoy ZC. *Türk Dişhekimliği Tarihi*. Türk Diştabipleri Cemiyeti Albümü, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul, 1951. s 34.

26 Kasım 1904’de Askeri Tıp Mektebi Ameliyat-ı Cerrahiye muallimliğine atanmıştır. Ameliyat-ı Cerrahiye ve Küçük Cerrahi dersleri cerrahlığa hazırlık dersleri idi. Ameliyat-ı Cerrahiye dersleri **Nureddin Bey** tarafından okutulurken, Küçük Cerrahi derslerini **Halit Şazi** verirdi. Bu derste, sargılama, alçı, atelleme, kan alma gibi konular dershanede teorik olarak okutulur, imkân bulanlar sargıllarla birbirlerinin kol ve bacağına sarmaya çalışırlardı.⁹ 27 Temmuz 1908’de binbaşılığa terfi etmiştir. 7 Ekim 1909’da askerlikten ayrılarak Dişçi Mektebi muallimliğine atanmıştır.¹⁰

Halit Şazi, diş hekimliğine 1896’da Alasonya’dan döndükten sonra merak sarmış ve ilk olarak Vefa’da Bozdoğan Kemerî’ndeki evinde yakınlarının dişlerini tedavi etmiştir.¹¹ İstanbul’daki zamanın en önemli pratisyen dişçilerden biri olan **Ömer Bilal Bey**’in protez laboratuvarına bir süre devam etmiş,

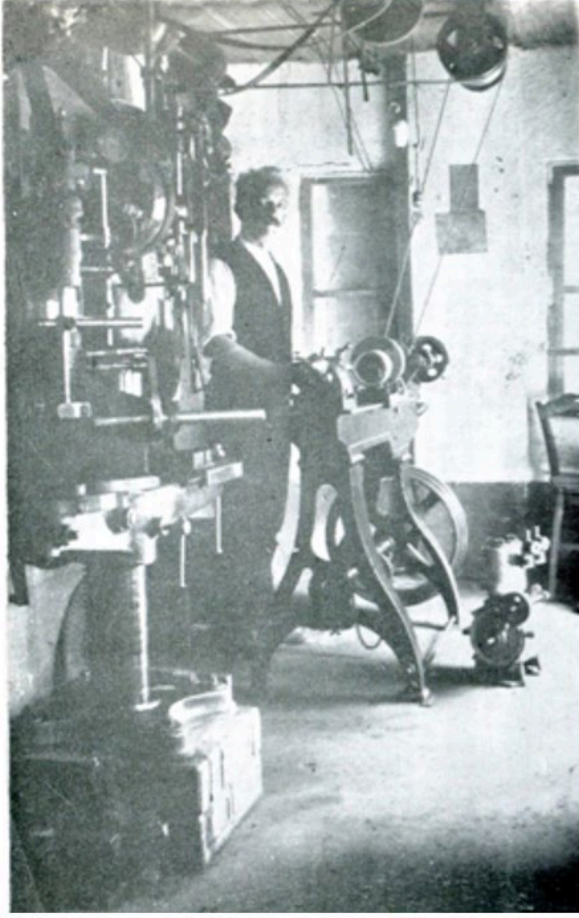
⁷ Ayverdi S. AGE s 188, 190.

⁸ Etker Ş. AGE. s 201-204. Büyükaksoy ZC. AGE s 32-34.

⁹ Özbay K. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri. Cilt II. İstanbul Matbaası, 1976, s 90.

¹⁰ Etker Ş. AGE. s 201-204. Büyükaksoy ZC. AGE s 32-34.

¹¹ Büyükaksoy ZC. AGE s 34.

Halit Şazi, Erenköy'deki köşkünün arka bahçesinde kurduğu atölyesinde torna başında çalışırken, önde modelini, tornasını, tesviyesini kendi eliyle yaptığı motor görülmektedir (1916).²⁸

Muallimler Meclisi Başkanlığını, **Server Hilmi Bey** ise Eczacı Mektebi Muallimler Meclisi Başkanlığını yürütmüşlerdir.

Dişçi Mektebinde, vefatına kadar 12 yıl yöneticilik ve hocalık yapmıştır. Bu süre zarfında, Diş Hastalıkları, Protez (**Yuvanidis**'e vekâleten), Ağız ve Diş Hastalıkları, Sistemik Hastalıklar derslerini vermiştir.¹⁵

Halit Şazi, bu okulda hoca ve yönetici olarak uzun yıllar görev yapmıştır. Ayrıca 1912'de kurulan "Tıp Fakültesi Dişçilik Şubesi Mezunin ve Talebe Cemiyeti"nin ilk başkanı (1912-1914 dönemi) olmuştur.¹⁶

protez yapımı konusunda incelemelerde bulunmuştur.¹² İki yıl evinde çalıştıktan sonra 1898'de Bahçekapı'da börekçi fırını karşısında, eczane üzerinde bir muayenehane açmıştır. Daha sonra 1901'de dişçi **Bazilion**'un Eminönü Meydanı'nda Valde Han'daki muayenehanesini satın alarak buraya taşınmıştır. Bu arada, Paris ve Viyana'ya giderek oralardaki diş hekimliği uygulamalarını ve diş hekimliği okullarını incelemiştir. Dönüşünde, **Cemil Paşa**'yı ikna ederek, onunla birlikte, ülkemizdeki diş hekimliği uygulamalarını geliştirmek için çaba harcamış ve ilk diş hekimliği okulunu 1908'de kurmayı **Emrullah Efendinin** de önemli katkılarıyla başarmışlardır.¹³

Tıp Fakültesi Meclisi, 6 Ekim 1909 tarihinde ise, **Halit Şazi Bey**'i Dişçi Mektebi Müdürlüğüne ve Emrazı-Mütenevvii-Esnan (Diş Hastalıkları) Muallimliğine atamıştır. Ancak, Maarif Nezareti mektep müdürlüğüne daha önce 29 Eylül 1909'da **Mustafa Münif Paşa**'yı okulların İdare Müdürlüğüne atamış olduğu için **Halit Şazi Bey** yalnızca Dişçi Mektebi Muallimler Meclisi'ne başkanlık etmiştir.¹⁴ **Mustafa Münif Paşa** mektebin idare müdürlüğünü, **Halit Şazi Bey** Dişçi Mektebi

¹² **Ömer Bilal Bey**, Türk Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası, 53: 55, 1933.^[1]

¹³ **Büyükaksoy ZC**, AGE, s 35.

¹⁴ AGE s 15.

¹⁵ AGE s 35.

¹⁶ AGE, s 40.

Halit Şazi, 1909-1913 yılları arasında Saray iş hekimliği de yapmıştır.¹⁷ Osmanlı döneminde, hekimler saray mensubu hastaları, Topkapı Sarayı Enderun Hastanesi ve Eczanesinde, Dolmabahçe Sarayı Eczanesinde ve Yıldız Sarayı Hastanesi ve Eczanelerinde muayene ve tedavi ederlerdi.

Halit Şazi, Birinci Dünya Savaşı sırasında, Hükümetin 18 Kasım 1914'de el koyduğu Özel Saint Benoit Fransız Lisesi'nde faaliyet gösteren “Hilâl-i Ahmer Galata Hastanesi”nin sağlık heyeti içinde görev yapmıştır. Bu hastane, 21 Nisan 1915-12 Kasım 1914 tarihleri arasında 500 yatakla çalışarak 1.496 yaralı ve hasta kabul etmiştir.¹⁸

Halit Şazi'nin dikkate değer bir akademik yayını yoktur. Neden yayın yapmadığını soran bir dostuna cevabı şöyle olmuştur. “*Ah efendim, beni bu hale getiren kimdir bilir misiniz? Hep o kitabet hocası. Vazife verdikçe düşündüklerimi güzel güzel yazardım. Yazdıklarımı da hani beğenirdim. Ama gelgelelim kitabet hocasına, sıfırı basar sonra da: ‘Halit Efendi, konuşma dili başka yazı dili başka’ derdi. Bu sıfırları aldıkça o hale geldim ki, artık elime kalemi alınca kafam dururdu. O günden beri biz çeneye kuvvet, kaleme ruhsat verdik...*” Halit Şazi'nin sn yıllarında diyalog şeklinde bir kitap hazırladığı biliniyor ama ne yazık ki bu çalışma kayıptır.¹⁹

Türk dış hekimliğine önemli katkıları olan **Halit Şazi** 26 Mart 1921 Cumartesi günü muayenehanesinden Erenköy'deki evine giderken vapurda ölmüştür.²⁰

Öldüğü günü **Ziya Cemal** şöyle anlatır:²¹ “*Prof. Halit Şazi’ni son gününde, vefatından birkaç dakika evvel ben kendisiyle beraberdim. Eminönü’nde Valde Hanındaki muayenehanesinden çıkmadan önce her akşam bir keşkül yemek adeti idi. O akşam bana da bir keşkül ikram ederek, elektrik ve su tesisatı ile kaloriferini ve duvardaki yağlıboya tablolarını bizzat kendi yaptığı Erenköy’deki evine gitmek üzere muayenehanesinden beraberce çıktık. Köprü üzerinde kendisine birkaç gün evvel geçirdiği hunnâkkı-sadrî (anjina pektoris) nöbetini hatırlatarak bu hafta tatilinde demircilik işiyle yorulmaması lâzım geleceğini söyledim. Bana (adam sende, böyle alıştım, bu zevki her şeye rağmen bırakmayacağım, Ziyacığım yoksa ölüürüm diye korkuyor musun?) dedi. Sonra (Hakkın var bu hafta kendimi yormasam iyi olacak.) diye ilâve etti. Benden ayrılarak vapura bindi. Çok mühim bir iş için kalmak mecburiyetinde idim. İçimden gelen bir hisle ona refakat etmek istemiştim. Buna rağmen onunla vedalaştım. Meğer bu son görüşmemizmiş.*”

Meslektaşları tarafından çok sevilen ve sayılan bir kişiydi. Uzun yıllar her ölüm yıl dönümünde meslektaşları gerek Eyüp Sultan aile kabristanındaki mezarı başında gerekse TDTC merkezinde anma toplantıları yapmışlardır.²² TDTC tarafından 1928’de fotoğrafı kartpostal şeklinde bastırılarak 20 kuruş karşılığında meslektaşlarına satılmıştır.²³

¹⁷ **Dramur RI**. 19. *Yüzyılda Osmanlı’larda Dışçılık Tarihi ile İlgili Bazı Belgeler*. Oral Dergisi, 10;120: 14-21, 1994. s15.

¹⁸ **Yıldırım N**. *Çanakkale Zaferi'nin Tıbbiyelileri*. içinde: Yılmaz C. *Çanakkale Çocuklar - Ananar - Babalar*. Sultangazi Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2016. s 167.

¹⁹ **Barlas HU**. AGE s 10.

²⁰ **Büyükaksoy ZC**. AGE s 40.

²¹ AGE

²² Prof. Halid Şazi'nin 22. ölüm yılı münasebetiyle. TDTCM XX,101-102; 1943. s 20-28.

²³ TDTCM 6;39;1928 s 32

Doç.Dr. **Oğuz Baz** 01.03.1933'de "Halid Şazi'nin Mezarında" adlı bir şiir yazmıştır.²⁴ 26 Mart 1932'de 3. Sınıf protez amfi dershanesine öğrenciler tarafından "Halit Şazi Dershanesi" adı verilmiştir.²⁵

Halit Şazi'nin eşi Askeri Tıp Mektebi Ders Nazırı ve Hıfzısıhha Müderrisi Mahmut Hakkı (Vanioglu) Paşanın kızı Vecihe Hanımdır. Çocukları sırasıyla: **Şaziye**, **Hatemi**, **Nurettin** ve **Şadiye**'dir. **Nurettin Şazi Kösemihal** (1909 İstanbul-1972 Cenevre) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji profesörü ve önemli bir keman sanatçısıdır. Cenevre'de araştırmalarda bulunurken kalp krizi geçirerek vefat etmiştir. ^{26, 27}

²⁴ **Namal A, Öncel Ö, Demirhan EA.** Ülkemizin İlk Dişhekimliği Okulu- İstanbul Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi'nin 100. Kuruluş Yılına Armağan. İstanbul. 2008. s 70.

²⁵ *Halit Şazi Beyin vefatının onbirinci yıl dönümü münasebetile.* Diştabipleri Cemiyeti Mecmuası 9;51;1932. s 3.

²⁶ Nurettin Şazi Kösemihal, Sosyoloji Profesörü, Sosyolog. <https://www.biyografya.com/biyografi/19443> Erişim Ocak 2021.

²⁷ **Barlas HU.** AGE s 10.